

Studenteneditie 2023-2024

Vennootschapsbelasting

M.M.F.J. van Bakel MSc
Prof. dr. R.P.C.W.M. Brandsma
Mr. dr. G.C. van der Burgt, redacteur
Mr. dr. B.F.M. Coebergh
Dr. F.J. Elsweier
Dr. A.W. Hofman, redacteur
Prof. mr. H. Koster
Drs. M. Nieuweboer
Mr. dr. D.R. Post
Prof. mr. F.P.G. Pötgens
Mr. D.C. Simonis
Prof. dr. J.L. van de Streek, redacteur
Mr. F.W. van Willigenburg

Wolters Kluwer

Deventer – 2023

VOORWOORD

De Cursus Belastingrecht heeft al vele jaren een vaste plek in het onderwijs op het gebied van het fiscale recht, zowel bij universiteiten als bij andere onderwijsinstellingen. Specifiek voor studiedoel-einden is deze studenteneditie vervaardigd. De studenteneditie is ontwikkeld omdat het hoofdwerk van de Cursus Belastingrecht, voor de meeste Cursusdelen, te omvangrijk is voor onderwijsdoeleinden.

In deze studenteneditie Vennootschapsbelasting is een groot aantal onderdelen uit het hoofdwerk (vrijwel) onverkort opgenomen, terwijl andere onderdelen kort zijn weergegeven. Verschillende andere onderdelen die voornamelijk van belang zijn voor de praktijk, worden in het geheel niet in deze studenteneditie behandeld. De studenteneditie Vennootschapsbelasting is daardoor minder geschikt voor gebruik in de fiscale praktijk. De kopij van deze studenteneditie is afgesloten per 1 april 2023.

Opgemerkt wordt nog dat in deze studenteneditie Vennootschapsbelasting alleen de vaste auteurs zijn vermeld die teksten hebben geschreven en bewerkt voor deze editie. In het verleden hebben ook andere auteurs meegewerkt aan dit deel van de Cursus Belastingrecht.

In 2023 verschijnen eveneens de volgende studentenedities:

- Inkomstenbelasting,
- Omzetbelasting,
- Loonbelasting en Premieheffing,
- Europees Belastingrecht,
- Formeel Belastingrecht,
- Schenk- en Erfbelasting,
- Overdrachtsbelasting

De studenteneditie Internationaal Belastingrecht is verschenen in 2022.

Het complete hoofdwerk Cursus Belastingrecht is beschikbaar via Navigator, www.navigator.nl.

Voor opmerkingen en/of suggesties van lezers houdt de redactie zich graag aanbevolen. U kunt deze sturen naar: boeken-NL@wolterskluwer.com.

VERKORTE INHOUDSOPGAVE

Inleiding

- 0.0.0 De vennootschapsbelasting (Vpb.) een heffing van de winst van lichamen / 1
- 0.0.1 Het rechtskarakter van de Vpb. / 2
- 0.0.2 De geschiedenis van de Vpb. (*niet opgenomen*) / 12
- 0.0.3 De totstandkoming van de Wet VPB 1969 (Wet van 8 oktober 1969, Stb. 445) (*niet opgenomen*) / 12
- 0.0.4 Wijzigingen van de Wet VPB 1969 / 13
- 0.0.5 Het toekomstperspectief van de Vpb. (*niet opgenomen*) / 16
- 0.0.6 Bronnen van materieel en formeel recht voor de Vpb. / 16
- 0.0.7 De indeling van de Wet VPB 1969 / 17

HOOFDSTUK I

Belastingplicht

- 1.0.0 De Vpb. als directe belasting (art. 1) / 19
- 1.0.1 De subjectieve belastingplicht (art. 2 en 3) / 20
- 1.0.2 De vestigingsplaats (art. 4 lid 1 AWR en art. 2 lid 5) / 27
- 1.0.3 De binnenlandse belastingplichtigen nader beschouwd (art. 2) / 34
- 1.0.4 De beperkte belastingplicht van stichtingen en verenigingen / 74
- 1.0.5 De ondernemingsfictie voor NV's, BV's, open CV's enz. en fondsen voor gemene rekening (art. 2 lid 6 en art. 2 lid 4) / 97
- 1.0.6 De buitenlandse belastingplichtigen nader beschouwd (art. 3) / 99
- 1.0.7 De subjectieve vrijstellingen (art. 5 en 6) / 107
- 1.0.8 De vrijgestelde beleggingsinstelling (art. 6a) (*niet opgenomen*) / 134

HOOFDSTUK II

Voorwerp van de belasting bij binnenlandse belastingplichtigen

- 2.0.0 Inleidende opmerkingen inzake het voorwerp van belasting bij binnenlandse belastingplichtigen / 135
- 2.0.1 Het belastingobject voor binnenlandse belastingplichtigen. Algemeen / 137
- 2.0.2 Het belastingobject en de strekking van de Vpb. / 141
- 2.0.3 Het belastingobject nader beschouwd / 143
- 2.0.4 Totale winst en jaarwinst in de Vpb. Enkele basisbegrippen / 148
- 2.0.5 Onttrekkingen versus ondernemingskosten / 162
- 2.0.6 Ondernemingswinsten tegenover kapitaalstortingen / 195
- 2.0.7 Ontstaan en tenietgaan van de subjectieve belastingplicht; gevolgen voor de totale winstberekening / 227
- 2.0.8 Vervallen / 239
- 2.0.9 De jaarwinstbepaling van lichamen / 239
- 2.1.0 De vrijstelling wegens dooruitdelingen (art. 8a) (*niet opgenomen*) / 239
- 2.1.1 Het regime inzake doorstroomlichamen (art. 8c) (*niet opgenomen*) / 239
- 2.2.0 De ondernemingskosten volgens art. 9 en 9a / 239
- 2.2.1 De aftrekbaarheid van de commissarissenbeloning (art. 11) (*niet opgenomen*) / 246
- 2.2.2 De regelingen van art. 10 / 246
- 2.2.3 Winstdrainage door renteaftrek (art. 10a) / 294
- 2.2.4 (Rente-)aftrekbeperking van art. 10b / 343
- 2.2.5 Winstbepaling ter zake van ingekochte eigen aandelen (art. 10c) / 350
- 2.2.6-2.2.9 (Gereserveerd) / 351

- 2.2.10 Bestedingsreserve (art. 12) (*niet opgenomen*) / 351
- 2.2.11 Handel in herinvesteringsreservelichamen (art. 12a) (*niet opgenomen*) / 351
- 2.2.12 Fiscale coronareserve (*niet opgenomen*) / 351
- 2.2.13 Innovatiebox / 351
- 2.3.0 Samenwerking in het bedrijfsleven / 385
- 2.4.0 Deelnemingsvrijstelling (art. 13-13k) / 417
- 2.4.1 Begrip 'deelneming' en toepassing van de deelnemingsvrijstelling (art. 13 lid 2-5 en 16) / 425
- 2.4.2 Anti-mismatchbepaling (art. 13 lid 17) / 445
- 2.4.3 Beleggingsdeelnemingen (art. 13 lid 9-15, art. 13aa en 23c) / 460
- 2.4.4 Vrijgestelde voordelen uit hoofde van een deelneming (art. 13 lid 1, eerste volzin) / 480
- 2.4.5 Deelnemingskosten, verwervings- en vervreemdingskosten / 512
- 2.4.6 Waardering van deelnemingen en andere belangen (*niet opgenomen*) / 519
- 2.4.7 Vorderingen van moeder- op dochtermaatschappijen versus investering in een deelneming / 519
- 2.4.8 Informele kapitaalstorting in een dochtermaatschappij / 523
- 2.4.9 CFC-regeling / 526
- 2.4.10 Aanwending van afgewaardeerde vorderingen op deelnemingen (art. 13b en 13ba) / 538
- 2.4.11(oud) Overdracht van een vi aan een deelneming (art. 13c(oud)) (*niet opgenomen*) / 556
- 2.4.12 Vervallen / 556
- 2.4.13 Liquidatieverliesregeling (art. 13d en 13e) / 556
- 2.4.14 Aandelenfusie, juridische splitsing, juridische fusie en deelnemingsvrijstelling (art. 13h, 13i, 13j en 13k) / 601
- 2.4.15(oud) Deelnemingsrente (*niet opgenomen*) / 608
- 2.5.0 De bedrijfsfusie (art. 14) / 609
- 2.5.1 Fiscale faciëring van een bedrijfsfusie zonder goedkeuring van de staatssecretaris (art. 14 lid 1 en 4) / 617
- 2.5.2 Fiscale faciëring van een bedrijfsfusie met goedkeuring van de staatssecretaris (art. 14 lid 2) / 644
- 2.5.3 Nadere complicaties en voorbeelden (*niet opgenomen*) / 648
- 2.6.0 Splitsing (art. 13h, 13j en 14a en art. 3.56 Wet IB 2001 juncto art. 8 lid 1 Wet VPB 1969) / 648
- 2.7.0 Juridische fusie (art. 13h, 13k en 14b en art. 3.57 Wet IB 2001 juncto art. 8 lid 1 Wet VPB 1969) / 725
- 2.8.0 Geruisloze terugkeerregeling (art. 14c) (*niet opgenomen*) / 774
- 2.9.0 Fiscale eenheid (art. 15-15a) / 775
- 2.9.1 Concernvorming en fiscale eenheid / 775
- 2.9.2 Acht wettelijke vereisten inzake de fiscale eenheid (art. 15) / 794
- 2.9.3 Moment van aangaan en verbreking van de fiscale eenheid; formaliteiten / 845
- 2.9.4 Bepalingen inzake de totstandkoming van een fiscale eenheid / 849
- 2.9.5 Bepalingen tijdens het bestaan van een fiscale eenheid / 858
- 2.9.6 Bepalingen inzake de beëindiging van een fiscale eenheid / 889
- 2.9.7 Fiscale eenheid met een buitenlandse belastingplichtige, een tussenmaatschappij of een topmaatschappij (hoofdstuk 7 Besluit fiscale eenheid 2003) (*niet opgenomen*) / 925
- 2.9.8 Voorkoming van dubbele belasting en samenloop van de objectvrijstelling met de fiscale eenheid / 926
- 2.9.9 (In bewerking) / 928
- 2.9.10 (In bewerking) / 928
- 2.9.11 (In bewerking) / 928
- 2.10.0 Speciale regelingen (art. 15b(oud) t/m 15ba(oud), art. 15c, art. 15d, art. 15e(oud)) (*niet opgenomen*) / 928
- 2.10.1 Hybride mismatches / 929
- 2.10.2 Earningsstrippingmaatregel (generieke renteaftrekbeperking) / 948
- 2.10.3 Overbrenging van vermogensbestanddelen naar het buitenland (art. 15c) / 976
- 2.10.4 Eindafrekening (art. 15d) / 986
- 2.10.5 De objectvrijstelling voor buitenlandse ondernemingswinsten (art. 15e-15j) / 991
- 2.11.0 Minimumkapitaalregel voor banken en verzekeraars / 1004
- 2.11.1 Definities (*niet opgenomen*) / 1004
- 2.11.2 Minimumkapitaalregel voor banken (*niet opgenomen*) / 1004
- 2.11.3 Minimumkapitaalregel voor verzekeraars (*niet opgenomen*) / 1004
- 2.12.0-2.19.0 (Gereserveerd) / 1004

2.20.0 De aftrekbare giften (art. 16) / 1004

HOOFDSTUK III

Voorwerp van de belasting bij buitenlandse belastingplichtigen

- 3.0.0 Inleiding / 1009
- 3.0.1 Het belastingobject voor buitenlandse belastingplichtigen (art. 17, 17a en 18) / 1010
- 3.0.2 Het Nederlandse inkomen nader beschouwd / 1011
- 3.0.3 De te verrekenen verliezen uit Nederlands inkomen (art. 17 lid 2) / 1018
- 3.0.4 Winst uit Nederlandse onderneming (art. 17 lid 3 onderdeel a) / 1018
- 3.0.5 Winsttoerekening aan de vi/vv / 1022
- 3.0.6 De uitbreidingen van het begrip 'Nederlandse onderneming' (art. 17a) / 1024
- 3.0.7 Belastbaar inkomen uit een aanmerkelijk belang in een in Nederland gevestigde vennootschap (art. 17 lid 3 onderdeel b) / 1033
- 3.0.8 Belastbare winst van een op Aruba, Curaçao of Sint Maarten gevestigd lichaam / 1040
- 3.0.9 Vrijstelling voor internationaal vervoer (art. 19) (*niet opgenomen*) / 1040

HOOFDSTUK IV

Verrekening van verliezen

- 4.0.0 De verticale verliesverrekening (art. 20-21a) / 1041
- 4.0.1 De toepassing van art. 20a / 1047

HOOFDSTUK V

Tarief

- 5.0.0 Het tarief van de Vpb. (art. 22) / 1083
- 5.0.1 (Vervallen) / 1083
- 5.0.2 De extra heffing van Vpb. bij handelingen als bedoeld in art. 19b lid 1 Wet LB 1964 (art. 23a(oud)) (*niet opgenomen*) / 1083
- 5.0.3 Bijzonder Vpb.-tarief tijdens ingroeiperiode en bij verlies van status van bepaalde aangewezenen lichamen (art. 23b) (*niet opgenomen*) / 1083

HOOFDSTUK VA

Deelnemingsverrekening, verrekening bij beleggingsondernemingen en verrekening bij voordelen uit hoofde van een gecontroleerd lichaam

- 5A.0.0 Deelnemingsverrekening (art. 13aa en 23c) / 1085
- 5A.0.1 Verrekening bij buitenlandse ondernemingswinsten (art. 23d) / 1085
- 5A.0.2 Verrekening bij voordelen uit hoofde van een gecontroleerd lichaam (art. 23e) / 1087

HOOFDSTUK VI

Wijze van heffing

- 6.0.0 Inleidende opmerkingen over de wijze van heffing / 1089
- 6.0.1 De verrekening van voorlopige aanslagen en voorheffingen met de definitieve aanslag Vpb. (art. 25, 25a en 25b) / 1091
- 6.0.2 Aangifte en aanslag bij een fiscale eenheid (art. 24 lid 2 en art. 26) (*niet opgenomen*) / 1094

HOOFDSTUK VII

Aanvullende regelingen

- 7.0.0 Inleiding op de aanvullende regelingen / 1095
- 7.0.1 Het fiscale regime voor beleggingsinstellingen (art. 28) / 1095
- 7.0.2 De vrijgestelde beleggingsinstelling (art. 6a) (*niet opgenomen*) / 1098
- 7.1.0 De omzetting van rechtspersonen ex art. 2:18 BW (art. 28a) (*niet opgenomen*) / 1098
- 7.2.0 Tussenregeling valutaresultaten op deelnemingen (*niet opgenomen*) / 1098
- 7.3.0 De winstbepaling van verzekeringsmaatschappijen (*niet opgenomen*) / 1098
- 7.4.0.(oud) Aanvullend tier 1-kapitaalinstrumenten (*niet opgenomen*) / 1098

HOOFDSTUK VIIA

Aanvullende documentatieverplichtingen verrekenprijzen

- 7A.0.0 Inleidende opmerkingen over de aanvullende documentatieverplichtingen verrekenprijzen / 1099
- 7A.0.1 Het landenrapport (*niet opgenomen*) / 1100
- 7A.0.2 Het groepsdossier (*niet opgenomen*) / 1100
- 7A.0.3 Het lokaal dossier (*niet opgenomen*) / 1100
- 7A.0.4 Boetebepalingen zoals opgenomen in art. 29h (*niet opgenomen*) / 1100
- 7A.0.5 Peer review en evaluatie (*niet opgenomen*) / 1100

HOOFDSTUK VIII

Overgangs- en slotbepalingen (*niet opgenomen*)

Inleiding

Dr. A.W. Hofman

0.0.0 De vennootschapsbelasting (Vpb.) een heffing van de winst van lichamen

De vennootschapsbelasting (Vpb.) wordt geheven op grond van de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 (Wet VPB 1969). Zij kan worden aangeduid als een jaarlijkse, bij wijze van aanslag geheven, directe belasting van de winsten van lichamen. Het woord 'lichamen' is de verzamelnaam voor de onder de Wet VPB 1969 vallende belastingsubjecten, te weten de in art. 2 en 3 Wet VPB 1969 opgesomde rechtspersonen en andere entiteiten. Zie Vpb.1.0.1.A.a. De heffing van Vpb. strekt zich uit tot alle ondernemingswinsten – in enkele gevallen nog vermeerderd met sommige andere voordelen – die behaald worden door deze belastingsubjecten.

Anno 2023 geldt in de vennootschapsbelasting de volgende tariefstructuur (zie art. 22 Wet VPB 1969). Winsten tot € 200 000 worden belast tegen 19% (het zogenoemde opstaptarief). Het meerdere wordt belast tegen 25,8% (het zogenoemde reguliere tarief).

Evenals bij de IB is de benaming van de belasting niet geheel vlekkeloos. Sommige 'vennootschappen' hebben als zodanig niets met de Vpb. van doen: de personenvennootschappen (vennootschappen onder firma en besloten commanditaire vennootschappen). Hun winsten, voor zover genoten door natuurlijke personen, worden bij deze personen uitsluitend met IB getroffen. Anderzijds bestaan er – zoals wij nog zullen zien – diverse lichamen die civielrechtelijk geen 'vennootschap' zijn – zoals de coöperatie en de onderlinge waarborgmaatschappij – maar die toch als zodanig onder de heffing van de Vpb. vallen. Een andere benaming, zoals 'winstbelasting', zou echter evenzeer tot misverstanden over de aard van de belasting kunnen leiden. Winsten die op grond van art. 3.2 Wet IB 2001 toekomen aan natuurlijke personen/ondernemers en winsten die ingevolge art. 3.3 Wet IB 2001 worden genoten door natuurlijke personen die medegerechtigd zijn tot het vermogen van een onderneming, worden namelijk niet met Vpb. maar met IB getroffen. Zie ook IB.3.2.1, IB.3.2.3.A.a en IB.3.2.4.A. Bovendien worden buitenlands belastingplichtige lichamen niet alleen belast voor hun winst uit een in Nederland gedreven onderneming, maar in misbruiksituaties ook voor hun belastbare inkomen uit een aanmerkelijk belang in een in Nederland gevestigde vennootschap (vergelijk art. 17 lid 3 onderdeel b Wet VPB 1969 juncto art. 4.1 e.v. Wet IB 2001). De wetgever van 1969 handhaafde dan ook de vertrouwde naam 'vennootschapsbelasting' (deze belasting werd ook reeds geheven op grond van het Besluit Vpb. 1942).

Tijdens de parlementaire behandeling van de Wet VPB 1969 is aan de bewindslieden van Financiën de vraag gesteld naar de rechtsgrond van de Vpb. Het veelbetekenende antwoord op die vraag luidde dat de Vpb., budgettair gesproken, niet meer viel weg te denken.

Reeds bij een eerdere gelegenheid had de toenmalige Staatssecretaris van Financiën te kennen gegeven:

'De hier en daar wel te vernemen geluiden als zou deze belasting, welke het draagvlak van de belastingheffing in haar geheel aanzienlijk verbreedt, uit ons belastingstelsel moeten worden gebannen en het grote deel, dat de vennootschapswinsten vormen in het uit de productie verkregen nationale inkomen, fiscaal onberoerd moeten worden gelaten, getuigen, naar de mening van de ondergetekende, van weinig werkelijkheidszin.'

De latere Staatssecretaris van Financiën *Grapperhaus*, die verantwoordelijk was voor de totstandkoming van de Wet Vpb. 1970 per 1 januari 1970 – zie Vpb.0.0.3 hierna – merkt over deze uitlating in zijn proefschrift van 1966 op:

'Deze passus heeft de verdienste van grote openhartigheid, terwijl zij daarnaast van een behoorlijke dosis gezond verstand getuigt.'

Deze meer pragmatische dan principiële benadering valt ook te signaleren in de vele aanpassingen die de Wet VPB 1969 sindsdien heeft ondergaan. Ook de vereenvoudiging en flexibilisering van het BV-recht die zijn beslag heeft gekregen per 1 oktober 2012 heeft geen aanleiding gegeven tot een herbezinning op de rechtsgrond van de Vpb. Zie ook Vpb.0.0.4.

Het budgettaire belang van de Vpb. mag inderdaad niet worden onderschat. Volgens de raming van de Miljoenennota 2023 zal in het begrotingsjaar 2023 bij een totaal geraamde opbrengst van alle rijksbelastingen en premies volksverzekeringen van € 366 miljard, € 38,6 miljard aan Vpb. worden geheven.

Het overgrote deel van de budgettaire Vpb.-opbrengst is afkomstig van de winsten behaald door naamloze en besloten vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid. De rechtsfiguur van de NV/BV vormt mede daarom een goed uitgangspunt om het karakter van de Vpb. nader te bezien.

0.0.1 **Het rechtskarakter van de Vpb.**

0.0.1.a **Algemene opmerkingen over het rechtskarakter van de Vpb.**

0.0.1.a1 **Eerste inventarisatie en het klassieke stelsel**

De NV casu quo de BV wordt volgens het Nederlandse belastingrecht zelfstandig belast op basis van haar jaarlijkse winst. Deze winst wordt ingevolge art. 8 lid 1 Wet VPB 1969 opgevat en bepaald volgens de regels die gelden voor de winstbepaling voor de IB. Deze regels gelden echter niet voor zover bij of krachtens de Wet VPB 1969 anders is bepaald of uit het verschil in wezen tussen een lichaam en een natuurlijk persoon het tegendeel voortvloeit. Daarnaast kent de Wet VPB 1969 op het punt van de winstberekening nog een aantal specifieke afwijkingen ten opzichte van de IB. Zie voor een en ander Vpb.2.0.3.B.

Globaal komt de (totale) winstbepaling van lichamen erop neer dat alles wat volgens art. 3.8 Wet IB 2001 tot de totale winst uit onderneming behoort eveneens deel uitmaakt van de belastbare grondslag voor de Vpb. onder aftrek van op zakelijke wijze bepaalde winstaandelen die als vergoeding gelden voor prestaties jegens het lichaam, maar met uitzondering van winstuitdelingen wegens prestaties door aandeelhouders als zodanig.

De omstandigheid dat de Vpb. over de totale winst van lichamen wordt geheven, neemt echter niet weg dat het uiteindelijk steeds natuurlijke personen zijn die gerechtigd zijn tot de winst en het vermogen van het lichaam.

Toegespitst op de NV/BV houdt dit in dat de aandeelhouders, naast hun deelname in het vennootschappelijke kapitaal, tevens bepaalde aanspraken hebben op de nog aanwezige (onverdeelde) winst van het lichaam. Deze winst – met inbegrip van de stille reserves en niet-geactiveerde goodwill – is immers, nadat zij met Vpb. is getroffen, bestemd om te eniger tijd – uiterlijk bij liquidatie – aan de aandeelhouders als zodanig toe te vloeien. Lange tijd kende Nederland onder de Wet IB 1964 een systeem waarbij de in een NV/BV behaalde winst, nadat deze met Vpb. was getroffen, bij haar particuliere aandeelhouders volgens het regime van de inkomsten uit vermogen met IB werd belast, zodra en naar de mate waarin deze winsten tot uitdeling kwamen. Zie IBt/m2000.2.3.3. Dit stelsel van (economisch) dubbele belastingheffing over uitgekeerde vennootschapswinsten, waarbij één object (de winst) bij twee verschillende subjecten wordt belast, wordt het klassieke stelsel genoemd. Zie tevens onderdeel Vpb.0.0.1.d1 hierna alsmede IBR.1.1.2 en IBR.1.3.1.

Het klassieke stelsel was niet beperkt tot de opbrengst van aandelen in de NV/BV die behoorden tot het privévermogen van de desbetreffende aandeelhouders/natuurlijke personen. In het – relatief zeldzame – geval dat de aandelen tot het ondernemingsvermogen of het resultaatsvermogen van een natuurlijk persoon worden gerekend, geven winstuitdelingen in beginsel evenzeer aanleiding tot heffing van IB.

0.0.1.a2 **Huidige systematiek in de IB**

Voor aandeelhouders wier aandelen in een NV/BV tot het privévermogen behoren, geldt tegenwoordig een ander systeem dan het hiervoor beschreven regime voor inkomsten uit vermogen. Bij aanmerkelijkbelanghouders worden winstuitdelingen en andere voordelen uit aanmerkelijkbelangaandelen sinds 1 januari 1997 belast tegen een relatief laag tarief. Lange tijd is dit tarief 25% geweest. Op grond van het Belastingplan 2019 is het box 2-tarief in 2020 verhoogd naar 26,25% en in 2021 naar

26,90%. Ook in 2023 is het tarief 26,90%. Het relatief lage IB-tarief is volgens de wetgever gerechtvaardigd omdat aanmerkelijkbelanghouders via hun aandelenbezit reeds met een heffing van Vpb. over de met hun aandelenbezit corresponderende winstgerechtigdheid zijn geconfronteerd. Het aanmerkelijkbelangtarief bewerkstelligt dan ook een door de wetgever beoogde globale gelijkstelling met het progressieve IB-tarief waarmee de winsten van persoonlijke ondernemers worden getroffen. Zie ook IB.4.0.2.A.

Voor de aanmerkelijkbelanghouder geldt in feite dus niet meer onverkort een stelsel van dubbele heffing, maar een systeem van een gecombineerde heffing van Vpb. en IB. In vergelijking met de aanmerkelijkbelanghouders nemen de particuliere aandeelhouders een andere positie in; zij worden door de wetgever als beleggers beschouwd. De particuliere aandeelhouders worden door de Wet IB 2001 in de forfaitaire rendementsheffing van box 3 betrokken (art. 5.1-5.23 Wet IB 2001). Dit houdt in dat de inkomsten uit aandelen forfaitair worden vastgesteld. Vanaf 2017 wordt er een gedifferentieerd rendement gehanteerd. In het gerucht makende zogenoemde *Kerstarrest HR 24 december 2021, ECLI:NL:HR:2021:1963, BNB 2022/27 (concl. Niessen, noot E.J.W. Heithuis)* heeft de Hoge Raad geoordeeld dat dit forfaitaire stelsel kan leiden tot een schending van art. 1 Protocol 1 EVRM. In reactie op dit arrest heeft de wetgever, vooruitlopend op een toekomstige box 3-heffing gebaseerd op het daadwerkelijke rendement, box 3 per 1 januari 2023 aangepast. In 2023 gelden verschillende forfaitaire rendementen voor banktegoeden, overige bezittingen en schulden. Het tarief is 32% en het heffingsvrije vermogen bedraagt € 57 000. Zie nader over box 3, het *Kerstarrest*, de gevolgen daarvan en de toekomst van box 3 IB.5.0.1 en IB.5.0.8.

De vraag of de rendementsheffing een fundamentele inbreuk vormt op het klassieke stelsel komt hierna aan de orde in onderdeel Vpb.0.0.1.d3.

Het klassieke stelsel is onder de Wet IB 2001 nog steeds van toepassing in het (uitzonderlijke) geval dat de aandelen tot het ondernemingsvermogen van een natuurlijk persoon worden gerekend. Voorts geldt dat eveneens voor de zogenoemde resultaatgenieters (art. 3.90 e.v. Wet IB 2001).

0.0.1.b Bestaansreden van de Vpb.

De eigenlijke bestaansreden van de Vpb. als een zelfstandige belastingheffing van lichamen naar de winst wordt ontleend aan de functie die zij vervult: het treffen van ondernemingswinsten die als zodanig niet rechtstreeks in de IB worden betrokken. Indien geen Vpb. van lichamen zou worden geheven, zou dit immers leiden tot een onaantvaardbare fiscale discriminatie van persoonlijke ondernemers en natuurlijke personen/medegerechtigden, het op grote schaal ontgaan van IB door een massale vlucht van de persoonlijke ondernemingen naar de BV-vorm en een versterking van de concurrentievervalsingen. Hieruit blijkt wel dat de vraag naar de dragende gronden van de Vpb. in sterke mate verband houdt met de relatie tussen de Vpb. en de IB die wordt geheven over de door persoonlijke ondernemers en door medegerechtigden tot het vermogen van een onderneming behaalde winsten. In dit opzicht is de Vpb. dus complementair aan de IB. Deze rol van de vennootschapsbelasting wordt ook wel aangeduid als de aanvullende functie. Het is echter niet zozeer de aanvullende functie van de Vpb. die ter discussie staat; de bestaansreden daarvan is duidelijk genoeg, al kan men zich afvragen of de door de wetgever aangebrachte cesuur tussen ondernemingswinsten die in de IB worden betrokken en ondernemingswinsten die met Vpb. worden belast, in theoretisch opzicht zuiver is.

De echte – zo men wil: principiële – problematiek inzake de rechtsgrond van de Vpb. hangt evenwel samen met de verhouding tussen de Vpb. over de winst van het lichaam en de daaraan gerelateerde IB-heffing bij de aandeelhouder. Bedoeld wordt dan eigenlijk dat de Vpb. over de door het lichaam behaalde winst (de uitgekeerde plus gereserveerde winst), gevoegd bij de IB die door de aandeelhouders/natuurlijke personen ter zake van (de inkomsten uit) hun aandelen is verschuldigd, niet tot een ongerechtvaardigde cumulatie mag leiden.

Niet de complementaire functie van de Vpb, maar haar geschetste mogelijk cumulerende werking met de IB roept dus problemen en daarmee discussie op.

0.0.1.c **Positie van de Vpb. ten opzichte van de IB. Het verrekeningsstelsel**

0.0.1.c1 **Inleidende opmerkingen over de positie van de Vpb. ten opzichte van de IB. Het verrekeningsstelsel**

Tegen de achtergrond van onderdeel Vpb.0.0.1.b hiervóór verschuift de probleemstelling naar het verband tussen de belastingheffing van de NV/BV en de fiscale positie van haar aandeelhouders/natuurlijke personen.

Bij de theoretische analyse van deze relatie kunnen twee uitersten worden onderscheiden. De eerste zienswijze behelst dat de NV/BV slechts een verlengstuk van haar aandeelhouders vormt (zie onderdeel Vpb.0.0.1.c2 hierna). In de tweede visie wordt de NV/BV als een economische entiteit beschouwd met een zelfstandig juridisch bestaan ten opzichte van haar aandeelhouders (zie onderdeel Vpb.0.0.1.d1 hierna).

0.0.1.c2 **NV/BV is verlengstuk van de aandeelhouders**

In haar meest vergaande vorm zou de eerste in onderdeel Vpb.0.0.1.c1 onderscheiden zienswijze moeten leiden tot het geheel afzien van de heffing van Vpb. In een dergelijk stelsel wordt de Vpb. als voorheffing geheel geïntegreerd in de IB. De achterliggende gedachte is dat een lichaam als zodanig geen draagkracht heeft, maar slechts de achterliggende natuurlijke personen.

In een stelsel waarin de heffing van IB aanknoopt bij uitdelingen van winst zouden winstoppotting en (oneindig) belastinguitstel daarvan het voorzienbare gevolg zijn. Een dergelijk IB-stelsel laat zich in deze vorm praktisch slechts denken in samenhang met een uitdelingsverplichting, welke echter haaks staat op de investerings- en bufferfunctie van winst. Slechts in bijzondere gevallen zou een dergelijk systeem toepassing kunnen vinden. In dit verband wordt het Nederlandse bijzondere regime voor de fiscale bi (art. 28 Wet VPB 1969; zie Vpb.7.0.1) vermeld. Ook in het huidige Nederlandse IB-stelsel waarin particuliere aandeelhouders zonder aanmerkelijk belang sinds 2001 jaarlijks in box 3 over een forfaitair rendement worden belast (thans tegen een tarief van 32%), vervult de Vpb. naar onze mening een onmisbare complementaire functie. Persoonlijke ondernemers en medegerechtigden tot een onderneming worden immers tegen een tarief dat kan oplopen tot 49,50% over hun ondernemingswinst(aandeel) in de IB betrokken, zodat bij het ontbreken van een Vpb. aanzienlijke verschillen in belastingdruk zouden ontstaan tussen de te onderscheiden rechtsvormen waarin een onderneming wordt gedreven. Op dit punt moet wel worden aangetekend dat de zogeheten MKB-winstvrijstelling van 14% leidt tot een lagere belastingdruk voor de persoonlijke ondernemer. Zie art. 3.79a Wet IB 2001, behandeld in IB.3.2.39. Deze MKB-winstvrijstelling geldt niet voor medegerechtigden (art. 3.3 Wet IB 2001), zodat op deze categorie winstgenieters het toptarief van 49,50% ten volle van toepassing is.

Een vrijstelling van 12% geldt met ingang van 1 januari 2010 voor terbeschikkingstellers, art. 3.99b Wet IB 2001 (de zogenoemde terbeschikkingsvrijstelling). Voor de overige resultaatgenieters geldt deze vrijstelling echter niet.

Vanuit de zienswijze dat de NV/BV slechts als een verlengstuk van de aandeelhouders fungeert, kan anderzijds ook de fiscale transparantie van het lichaam worden verdedigd. In dat geval worden de resultaten en het vermogen van het lichaam rechtstreeks aan de achterliggende natuurlijke personen toegerekend. Er wordt dan weliswaar voorbijgegaan aan het bezit van rechtspersoonlijkheid, maar het is de vraag of dit bezwaarlijk is en of het bezit van rechtspersoonlijkheid bepaalt in hoeverre een entiteit zelfstandig opereert ten opzichte van haar participanten. In het Nederlandse belastingrecht figureert een rechtspersoon die fiscaal transparant is, namelijk het EESV. Zie Vpb.1.0.3.K.a3. Daarnaast wordt in de jurisprudentie sporadisch door de rechtsvorm van de stichting heen gekeken in gevallen waarin deze fiscaal oneigenlijk wordt gebruikt. Meer fundamenteel van aard is dat in het kader van het aanmerken van een buitenlands samenwerkingsverband als belastingsubject voor de Vpb. zowel de jurisprudentie als het beleid van de Staatssecretaris van Financiën geen doorslaggevende rol (meer) toekent aan de vraag of het buitenlandse samenwerkingsverband rechtspersoonlijkheid heeft (zie Vpb.1.0.1.A.b1). En per 1 januari 2010 wordt een zogenoemd afgezonderd particulier vermogen – vaak een trust – voor fiscale doeleinden geacht transparant te zijn op de voet van art. 2.14a Wet IB 2001, welk artikel op de voet van art. 8 lid 15 Wet VPB 1969 van overeenkomstige toepassing is op een aantal artikelen in de Vpb. Zie Vpb.2.0.3.M. De wetgever gaat er dus van uit dat het bezit van rechtspersoonlijkheid niet per definitie tot belastingplicht voor de Vpb. hoeft te leiden. De Vpb.-plicht van de BV, ook na vereenvoudiging en flexibilisering van het BV-recht per 1 oktober 2012, en NV staat

overigens niet ter discussie. In een aldus meer pragmatische uitwerking van deze variant – die tevens recht doet aan de complementaire functie van de Vpb. ten opzichte van de heffing van IB over ondernemingswinsten van natuurlijke personen – wordt de NV/BV weliswaar aan de heffing van Vpb. onderworpen, maar deze Vpb. wordt dan aangemerkt als een voorheffing op de IB die door de particuliere aandeelhouders over de door hen genoten dividenduitkeringen is verschuldigd. Men spreekt in deze context wel over een ‘geïntegreerde’ of ‘schijnbare’ Vpb.

0.0.1.c3 Verrekeningsstelsel

De NV/BV fungeert in de hiervoor in Vpb.0.0.1.c2 beschreven zienswijze louter als verlengstuk van haar aandeelhouders en als ‘conduit’ voor het vennootschappelijke broninkomen, waarop de gerechtigden tot haar vermogen aanspraak kunnen maken. De heffing van Vpb. is daarbij volledig geïntegreerd in de heffing van IB van de particuliere aandeelhouders. De op de *uitgedeelde* winst van de NV/BV drukkende Vpb. is schijnbaar, omdat zij slechts een wijze van (vooruit)betaling van de verschuldigde IB is. De op de ingehouden winst van de NV/BV drukkende Vpb. is weliswaar vooralsnog een ‘echte’ Vpb. maar geen eindheffing omdat, zodra deze ingehouden winst later aan de particuliere aandeelhouders wordt uitgedeeld, voor die aandeelhouders alsnog een verrekeningsmogelijkheid van deze Vpb. met hun IB ontstaat.

Het hier geschetste systeem wordt – met de nodige varianten – in een aantal landen toegepast en wordt meestal aangeduid als het ‘verrekeningsstelsel’. Vergelijk tevens IBR.1.3.1.C en IBR.1.3.1.D. In het verrekeningsstelsel wordt zowel de gereserveerde als de uitgedeelde winst van de NV/BV jaarlijks belast met Vpb. Bij uitdeling van winst aan de particuliere aandeelhouders moeten deze – uitgaande van volledige verrekening – het hun toekomende dividend, gebruteerd met de reeds geheven Vpb. over de onderliggende winst, tot hun belastbare inkomen rekenen. Over dit gebruteerde dividend is de particuliere aandeelhouder vervolgens IB verschuldigd, maar de reeds te zijnen laste over het dividend geheven Vpb. kan vervolgens met zijn aanslag IB worden verrekend. Bij het verrekeningsstelsel wordt dus de dubbele heffing op het niveau van de aandeelhouder verlicht. Zie ook het schema hierna in onderdeel Vpb.0.0.1.d5.I(a).

Het verrekeningsstelsel werkt bevredigend in nationale verhoudingen, maar het roept in internationaal verband complicaties op. In de eerste plaats doet zich een probleem voor indien de uitgedeelde winst afkomstig is uit vrijgestelde – in het buitenland behaalde – winst. Er wordt dan alsnog een (compenserende) heffing van Vpb. toegepast die met de IB over het dividend kan worden verrekend. In de tweede plaats is de werking van het verrekeningsstelsel voor buitenlandse aandeelhouders afhankelijk van het belastingverdrag dat tussen de betrokken staten is gesloten. Voor de vestigingsstaat van de vennootschap betekent de toekenning van verrekeningskrediet aan buitenlanders immers een gat in de belastingopbrengst. En ook als het toepasselijke belastingverdrag hierin voorziet, zijn met de feitelijke toekenning van het verrekeningskrediet in elk geval de nodige formaliteiten gemoeid. Tot slot speelt de vraag in hoeverre verrekeningsstelsels verenigbaar zijn met het in het EG-Verdrag neergelegde non-discriminatiebeginsel.

0.0.1.d Positie van de Vpb. ten opzichte van de IB nader bezien

0.0.1.d1 Klassieke stelsel

De tweede in onderdeel Vpb.0.0.1.c1 hiervóór onderscheiden zienswijze, die behelst dat de NV/BV een economische entiteit is met een juridisch zelfstandig bestaan ten opzichte van haar aandeelhouders, leidt ertoe dat de NV/BV als een fiscaal subject wordt aangemerkt, dat in de heffing wordt betrokken onafhankelijk van haar uiteindelijke belanghebbenden. De winst is in deze zienswijze een door de NV/BV zelfstandig behaald resultaat wegens haar deelname aan het economische verkeer.

In haar meest principiële vorm (de ‘antropomorfe zienswijze’) wordt de NV/BV gelijkgesteld met een natuurlijk persoon en wordt aan de NV/BV ook een eigen draagkracht toegekend. Deze visie lag ten grondslag aan het Besluit Vpb. 1942 zoals dat tijdens de Duitse bezetting werd ingevoerd. Zie Vpb.0.0.2.c2. Rekening houdend met het verschil in wezen tussen lichamen en natuurlijke personen (zie art. 8 lid 2 onderdeel c Wet VPB 1969), neemt ook de Wet VPB 1969 het zelfstandige karakter van de NV/BV tot uitgangspunt.

De wettelijke uitwerking van het uitgangspunt dat de NV/BV een fiscaal rechtssubject is, heeft geresulteerd in een stelsel waarbij een zelfstandige heffing van Vpb. over de totale winst van alle typen van aandelenvennootschappen plaatsvindt, ongeacht de werkelijke mate van hun economische zelf-

standigheid en los van de vraag of de winsten worden gereserveerd dan wel aan de aandeelhouders worden uitgekeerd.

De Wet VPB 1969 maakt dan ook – afgezien van het opstarttarief – in beginsel geen enkel onderscheid tussen de ‘grote’ – veelal ter beurze genoteerde – NV en de strikt besloten familie- of eenmans-BV. De enige uitzondering betreft de vrijgestelde beleggingsinstelling ex art. 6a Wet VPB 1969. Deze figuur is per 1 augustus 2007 ingevoerd. Het regime voor de vrijgestelde beleggingsinstelling staat blijkens de in art. 6a lid 2 Wet VPB 1969 opgenomen rechtsvormeis wél open voor de NV maar niet voor de BV. Of dat terecht is na de flexibilisering van het BV-recht per 1 oktober 2012, is wat ons betreft de vraag. Zo is de verplichte blokkeringsregeling afgeschaft bij de BV en kan een BV inmiddels flexibeler dan een NV eigen aandelen inkopen. Dat maakt een flexibele BV bij uitstek geschikt(er) als collectief beleggingsvehikel.

0.0.1.d2 **Bezwaren tegen het klassieke stelsel. Afrekvarianten** (*niet opgenomen*)

0.0.1.d3 **Actuele positie van Nederland**

0.0.1.d3.I **Algemene aspecten van de actuele positie van Nederland**

In Nederland heeft steeds een voorkeur voor het klassieke stelsel bestaan.

Tegen de invoering van een verrekeningsstelsel heeft steeds als bezwaar gegolden dat er dan een compenserende belasting zou moeten worden geheven over de door de NV/BV aan haar aandeelhouders uitgekeerde dividenden voor zover afkomstig uit (vrijgestelde) buitenlandse winsten. Juist in een internationaal georiënteerde economie als de Nederlandse zou dit nadelig zijn. Een dergelijke compenserende belasting zou de positie van de in Nederland gevestigde internationale concerns schaden, omdat hun aandelen op de buitenlandse kapitaalmarkt minder aantrekkelijk zouden worden. Nederland heeft daarom van oudsher zijn kaarten gezet op het klassieke stelsel in samenhang met een ruime deelnemingsvrijstelling, beperkte bronheffingen en een uitgebreid belastingverdragenet. Ook een aftrek van primair dividend is vanuit de politiek categorisch afgewezen.

In nationale verhoudingen is het klassieke stelsel echter onder zware druk komen te staan. In verband met de hoge (marginale) IB-tarieven van de Wet IB 1964 heeft het midden- en kleinbedrijf destijds massaal zijn toevlucht genomen tot de BV. In veel situaties is de BV zozeer te vereenzelvigen met haar aandeelhouders (van een scheiding tussen de algemene vergadering van aandeelhouders en het bestuur, zoals Boek 2 BW veronderstelt, is veelal geen sprake), dat de gecumuleerde heffing van Vpb. en IB over uitgekeerde winsten daadwerkelijk als dubbele belasting wordt ervaren. In de laatste decennia van de vorige eeuw leidde dit tot een politiek van grootschalige winstoppotting en tot de ontwikkeling van diverse constructies met het oogmerk het progressief belaste dividend te transformeren in (niet belastbare, dan wel tegen het aanmerkelijkbelangtarief belaste) vermogenswinsten. De wetgever heeft sinds 1997 op dergelijke ontwijkingsmanoeuvres effectief gereageerd, zie Vpb.0.0.1.d3.II hierna.

0.0.1.d3.II **Inbreuk op het klassieke stelsel voor aanmerkelijkbelanghouders per 1 januari 1997**

Met het oog op de ervaren dubbele heffing als gevolg van het klassieke stelsel is met ingang van 1 januari 1997 een fundamentele wijziging van het aanmerkelijkbelangregime in de Wet IB 1964 ingevoerd, waardoor de aan aanmerkelijkbelanghouders uitgedeelde winsten onder een aanmerkelijkbelangtarief van 25% kwamen te vallen; zie art. 57a Wet IB 1964 en het huidige art. 2.12 Wet IB 2001 (anno 2023 is het tarief 26,9%). Bovendien is sinds 1 januari 1997 de omvang van de categorie aanmerkelijkbelanghouders sterk uitgebreid doordat de voorheen voor de aanwezigheid van een aanmerkelijk belang geldende minimumgrens van een bezit van 33⅓% van het gestorte kapitaal in een aandelenvennootschap werd verlaagd tot 5% van het geplaatste kapitaal. Hierdoor werden weliswaar bij deze groep van nieuw ingestroomde aanmerkelijkbelanghouders, en anders dan tot dusverre, tevens de vervreemdingswinsten op hun aandelenpakketten belastbaar, maar daar stond tegenover dat, zoals reeds is opgemerkt, het voordien voor de genoten dividenden op deze tot aanmerkelijkbelangpakketten gemetamorfoseerde aandelenbelangen geldende progressieve IB-tarief plaats maakte voor het vaste aanmerkelijkbelangtarief van 25% (thans dus 26,9%).

Het per januari 1997 ingevoerde aanmerkelijkbelangtarief van 25% is gebaseerd op een benaderde gelijkstelling van aanmerkelijkbelanghouders met persoonlijke ondernemers, doordat bij aanmerkelijkbelanghouders rekening wordt gehouden met het feit dat de aan hen uitgedeelde winst reeds met Vpb. is belast. Het drukverschil tussen aanmerkelijkbelanghouders en persoonlijke ondernemers is in de loop der jaren nog aanzienlijk kleiner geworden, onder meer door een verlaging van het IB-toptarief en de invoering van de MKB-winstvrijstelling.

Het sinds 1 januari 1997 geldende aanmerkelijkbelangregime vormt zowel in formeel als in materieel opzicht een fundamentele inbreuk op het klassieke stelsel; formeel omdat de wetgever in de hoogte van het aanmerkelijkbelangtarief expliciet rekening heeft willen houden met de reeds geheven Vpb. en materieel omdat de gecombineerde heffing van Vpb. en IB ook feitelijk het marginale IB-tarief over ondernemingswinst benadert. Omdat deze verzachting van het oorspronkelijke klassieke stelsel voor aanmerkelijkbelanghouders tot stand is gebracht via een afzonderlijk laag aanmerkelijkbelangtarief in de IB, wordt deze variant van het klassieke stelsel hier aangeduid als een 'duale IB'. Zie ook onderdeel Vpb.0.0.1.e6 hierna en voor een cijfervoorbeeld onderdeel Vpb.0.0.1.d5.IV hierna.

De politiek van winstoppotting is verder per 1 januari 2010 tegengegaan door de doorschuifregeling van de aanmerkelijkbelangclaim bij overlijden van de aanmerkelijkbelanghouder te beperken tot het aan de aandelen toerekenbare ondernemingsvermogen (art. 4.17a Wet IB 2001, zie onderdeel IB.4.0.1.C). Hierdoor moet over het zogenoemde beleggingsgedeelte uiteindelijk altijd worden afgerekend bij overlijden. Overigens is een vergelijkbare regeling van toepassing bij schenking van aanmerkelijkbelangaandelen (art. 4.17c Wet IB 2001, zie onderdeel IB.4.8.1.E).

0.0.1.d3.III **Verdere inbreuk op het klassieke stelsel door de forfaitaire rendementsheffing per 1 januari 2001?**

Het in onderdeel Vpb.0.0.1.d3.II hiervóór aan de orde gestelde aanmerkelijkbelangregime kan worden beschouwd als de voorbode van een meer analytische IB zoals die per 1 januari 2001 geldt. Zie ook IB.1.0.1.A. In de Wet IB 2001 worden drie boxen van inkomen onderscheiden. Inkomen uit werk en woning – waaronder begrepen ondernemingswinst en belastbaar resultaat uit overige werkzaamheden – wordt tegen het tabeltarief (art. 2.10 Wet IB 2001) in box 1 (art. 3.1-3.157 Wet IB 2001) belast, inkomen uit aanmerkelijk belang tegen het 26,9%-tarief (art. 2.12 Wet IB 2001) in box 2 (art. 4.1-4.53 Wet IB 2001) en het forfaitair bepaalde belastbare inkomen uit vermogen tegen een tarief van 32% (art. 2.13 Wet IB 2001) in box 3 (art. 5.1-5.23 Wet IB 2001).

Tot het box 3-vermogen behoren onder meer de aandelen van natuurlijke personen in een NV/BV die geen ondernemingsvermogen of aanmerkelijk belang vormen. Zie hierover Vpb.0.0.1.a2 hiervoor en ook IB.5.0.1. De vraag rijst of ook deze forfaitaire rendementsheffing een verdere fundamentele inbreuk maakt op het klassieke stelsel. Materieel gezien is dit naar onze mening inderdaad het geval. Zoals ook is opgemerkt in IB.5.0.6.A.d representeert de forfaitaire rendementsheffing ons inziens namelijk materieel een vermogensbelasting in plaats van een echte IB. Formeel is vanzelfsprekend sprake van een inkomstenbelasting. Vanuit de benadering waarin de forfaitaire rendementsheffing materieel als een vermogensbelasting wordt beschouwd, is voor de forfaitair bepaalde opbrengsten van aandelen geen sprake van een dubbele heffing van Vpb. en IB. Zie tevens IB.5.0.6.C. Met name *De Vries* heeft in zijn Leidse oratie deze opvatting verdedigd op basis van het naar onze mening doorslaggevende argument dat de grondslag voor de rendementsheffing nimmer negatief kan zijn zodat, anders dan bij een echte IB, geen verticale verliescompensatie voor deze aandelenopbrengsten mogelijk is.

De bedoeling van de wetgever is echter een andere geweest. Beoogd is om met de rendementsheffing op forfaitaire wijze het inkomen uit sparen en beleggen, waaronder het inkomen uit aandelenbezit, vast te stellen, gevolgd door toepassing van een vast tarief (thans 32%). Zie IB.2.3.4. Vanuit het parlement is daarbij gepleit voor een tariefsdifferentiatie in box 3 in die zin dat voor vermogensopbrengsten ten aanzien waarvan sprake is van een voordruk van Vpb. (zoals bij aandelen) een lager tarief zou moeten gelden dan voor opbrengsten waarbij een dergelijke voordruk ontbreekt (zoals bij obligaties). De wetgever heeft echter bij de invoering van box 3 vanuit een oogpunt van eenvoud en teneinde arbitrage tegen te gaan er bewust voor gekozen het volledige in box 3 behaalde forfaitaire rendement tegen één vast tarief te belasten. Na aanhoudende kritiek over de wanverhouding tussen het vaste forfaitaire rendement in box 3 en het bijzonder geringe rendement op spaartegoeden heeft wel een wijziging plaatsgevonden, in die zin dat per 1 januari 2017 een gedifferentieerd box 3-rendement is ingevoerd (zie hierover nader Vpb.0.0.1.a2). In het zogenoemde *Kerstarrest HR 24 december 2021, ECLI:NL:HR:2021:1963, BNB 2022/27 (concl. Niessen, noot E.J.W. Heithuis)* heeft de Hoge Raad geoordeeld dat dit stelsel strijdig is met art. 1 Protocol 1 EVRM. Op termijn zal een nieuwe box 3-heffing worden ingevoerd, gebaseerd op het daadwerkelijke rendement. Zie hierover nader IB.5.0.1 en IB.5.0.8.

Ook in de Wet VPB 1969 is het van oudsher bestaande fiscale onderscheid tussen eigen en vreemd vermogen doelbewust gehandhaafd. Daaraan moet echter worden toegevoegd dat de afbakening tussen deze beide categorieën in de jurisprudentie van de Hoge Raad een eigen, deels van het civiele recht afwijkende, inhoud heeft verkregen terwijl in art. 10 lid 1 onderdeel d Wet VPB 1969 bovendien is bepaald dat vergoedingen op en waardemutaties van geldleningen die feitelijk als eigen vermogen

functioneren, niet in aftrek op de winst kunnen komen; zie daaromtrent onderdeel Vpb.2.2.2.D. Afgezien van een mogelijke renteaftrekbeperking blijft de hoofdregel dat uitsluitend de verschuldigde vergoeding wegens de beschikbaarstelling van vreemd vermogen in beginsel aftrekbaar is van de (totale) winst, terwijl winstuitdelingen aan aandeelhouders als zodanig ex art. 10 onderdeel a Wet VPB 1969 (zie Vpb.2.2.2.B) daarentegen niet ten laste van de totale winst kunnen worden gebracht. In wets-systematisch opzicht blijft het klassieke stelsel ten aanzien van aandeelhouders die onder box 3 vallen dus gehandhaafd. Dit neemt echter niet weg dat ook deze categorie van aandeelhouders een aanzienlijke verzachting van het klassieke stelsel ten deel is gevallen, omdat het box 3-tarief van 32% beduidend lager is dan het vóór 1 januari 2001 geldende marginale tabeltarief.

Wij verwijzen ook de twee cijfervoorbeelden in onderdeel Vpb.0.0.1.d5.II(c) hierna.

De – relatief zeldzame – categorie natuurlijke personen bij wie de aandelen tot het ondernemingsvermogen behoren – zie omtrent de vermogensetikettering ook IB.3.2.7 en IB.3.2.18.G.a – worden naar huidig recht nog steeds geconfronteerd met een stelsel van onverkorte dubbele heffing van Vpb. en IB. Bij hen worden genoten dividenden en vermogensmutaties bij vervreemding van de aandelen immers tegen het tabeltarief in de IB betrokken, met uitzondering van de situatie waarin het meegekochte dividend op grond van g.k.g. kan worden afgeboekt op de kostprijs van het aandelenbezit; vergelijk IB.3.2.18.G.b. Zie tevens het cijfervoorbeeld in Vpb.0.0.1.d5.II(c) hierna.

0.0.1.d4 **Vpb.-stelsels in Europees perspectief** (niet opgenomen)

0.0.1.d5 **Effecten van de diverse Vpb.-stelsels in schema**

0.0.1.d5.I **Verrekeningsstelsel**

0.0.1.d5.I(a) **Verrekeningsstelsel in cijfers**

Dit stelsel werkt als volgt:

Winst vóór belastingen	100		
Vpb., stel 25%	25		
Voor verdeling beschikbare winst	75		
Dividend, stel	75	Brutodividend aandeelhouders	75
		IB, stel 50%, over 100 (gebruteerd 75 dividend)	50
		Verrekenbare Vpb.	25
			25
Toevoegen aan winstreserves	0	Nettodividend aandeelhouders	50
		Naar fiscus: 25 + 50 – 25 =	50

0.0.1.d5.I(b) **Verrekeningsstelsel met compenserende Vpb. over buitenlandse winst in cijfers**

Dit stelsel werkt als volgt:

Vrijgestelde buitenlandse winst	40		
Belastbare binnenlandse winst	60		
Winst vóór belastingen	100		
Vpb. stel 25% × 60	15		
Voor verdeling beschikbare winst	85		
Uitkeerbaar uit binnenlandse winst	45		
Uitkeerbaar uit buitenlandse winst	40	Brutodividend aandeelhouders	75
Compenserende Vpb. (stel ook 25%) over buitenlandse winst	10	IB, stel 50%, over 100 (gebruteerd 75 dividend)	50
		Verrekenbare Vpb. 15 + 10	25
			25
Toevoegen aan winstreserves	0	Nettodividend aandeelhouders	50
		Naar fiscus: 15 + 10 + 50 – 25 =	50

0.0.1.d5.II Klassieke stelsel**0.0.1.d5.II(a) Klassieke stelsel met volledige winstuitdeling in cijfers**

Dit stelsel werkt als volgt:

Winst vóór belastingen	100		
Vpb. stel 25%	<u>25</u>		
Voor verdeling beschikbare winst	75		
Dividend	75	Brutodividend aandeelhouders	75
		IB, stel 25%, over 75	<u>18,75</u>
Toevoegen aan winstreserves	<u>0</u>	Nettodividend aandeelhouders	56,25
		Naar fiscus: 25 + 18,75 =	43,75

0.0.1.d5.II(b) Klassieke stelsel met volledige winstinhouding in cijfers

Dit stelsel werkt als volgt:

Winst vóór belastingen	100
Vpb. stel 25%	<u>25</u>
Voor verdeling beschikbare winst	75
Dividend	<u>0</u>
Toevoegen aan winstreserves	75
Naar fiscus:	25
IB-claim op winstreserves	p.m.

0.0.1.d5.II(c) Huidige Nederlandse 2001-variant van het klassieke stelsel

Het huidige stelsel werkt ten aanzien van aandeelhouders-ondernemers, die onder de toepassing van het winstregime van box 1 vallen, als volgt:

Winst vóór belastingen	100		
Vpb. stel 25%	<u>25</u>		
Voor verdeling beschikbare winst	75		
Dividend, stel	75	Brutodividend aandeelhouders-on-	75
		dernemers	
		IB stel 50% over 75	<u>37,5</u>
Toevoegen aan winstreserves	<u>0</u>	Nettodividend aandeelhouders-on-	37,5
		dernemers	
		Naar fiscus: 25 + 37,5 =	62,5

0.0.1.d5.III Aftrek primair dividend in cijfers

Dit stelsel werkt als volgt:

Winst vóór belastingen	100	(primair dividend stel 40)	
Vpb. stel 25% over (100 - 40)	<u>15</u>		
Voor verdeling beschikbare winst	85		
Dividend, stel	75	Brutodividend aandeelhouders	75
		IB, stel 50%, over 75	<u>37,5</u>
Toevoegen aan winstreserves	<u>10</u>	Nettodividend aandeelhouders	37,5
		Naar fiscus: 15 + 37,5 =	52,5
		IB-claim op winstreserves	p.m.

0.0.1.d5.IV Duale IB (voor aanmerkelijkbelanghouders) in cijfers

Dit stelsel werkt als volgt:

Winst vóór belastingen	100		
Vpb. stel 25%	25		
Voor verdeling beschikbare winst	75		
Dividend, stel	75	Brutodividend aandeelhouders	75
		IB stel 25%	18,75
Toevoegen aan winstreserves	0	Nettodividend aandeelhouders	56,25
		Naar fiscus: 25 + 18,75 =	43,75

0.0.1.e Rechtsgronden van de Vpb.; overige theorievorming**0.0.1.e1 Inleiding over de rechtsgronden van de Vpb.**

Een overzicht van de meest gangbare stelsels van Vpb.-heffing, zoals hiervóór in onderdeel Vpb.0.0.1.d gegeven, kan niet volledig recht doen aan de theorievorming over de rechtsgronden van de Vpb. In het navolgende commentaar worden in kort bestek enkele leerstukken uit de doctrine behandeld, deels ter verklaring van het historisch gegroeide, deels vanuit de gedachte dat elementen uit de doctrine van belang kunnen zijn voor de discussie over de vormgeving van een toekomstig belastingstelsel.

0.0.1.e2 Leer van het globale evenwicht

Sinds de algemene belastingherziening van de jaren zestig is de heffing van Vpb. in haar huidige vorm in het bijzonder gemotiveerd vanuit het idee van het zogenoemde 'globale evenwicht'. Deze term, die afkomstig is van *Grapperhaus*, houdt in dat de heffingen over de winsten behaald door persoonlijke ondernemers en van de winsten gerealiseerd door lichamen — uitgaande van een neutrale houding van de wetgever ten opzichte van de rechtsvorm van de onderneming — globaal met elkaar in evenwicht dienen te zijn.

De wetgever moet worden toegegeven dat, gegeven het Nederlandse IB-systeem, een globaal evenwicht niet bereikbaar is zonder een heffing van Vpb. over de winst van lichamen. Zou de heffing van Vpb. ontbreken, dan zouden aanmerkelijkbelanghouders in een NV/BV door winstoppotting de belastingheffing naar de verre toekomst kunnen verschuiven. In die situatie zou op aandelenopbrengsten van beleggende natuurlijke personen slechts de forfaitaire rendementsheffing van box 3 drukken. Ondernemers en medegerechtigden tot het vermogen van een onderneming, die worden geconfronteerd met een IB-heffing tegen een marginaal tarief van maximaal 49,50% zouden fiscaal gezien (bijna) per definitie slechter af zijn.

Het voorgaande neemt niet weg dat de idee van het 'globale evenwicht' steeds aan kritiek heeft blootgestaan. De reden daarvan is niet dat het bereiken van een globaal evenwicht onwenselijk zou zijn, maar dat een globaal evenwicht in feite steeds heeft ontbroken. Vóór de invoering van het nieuwe aanmerkelijkbelangregime per 1 januari 1997 werd met name door besloten vennootschappen veelal geen of zeer weinig dividend uitgekeerd en werd de directiebeloning van een grootaandeelhouder vaak op een zo laag mogelijk niveau dan wel op nihil vastgesteld.

Op deze wijze kon de IB-heffing eindeloos worden uitgesteld. De hier geschetste fiscale aantrekkingskracht van de BV verklaart dan ook in hoge mate de enorme aantrekkingskracht die deze rechtsvorm op het midden- en kleinbedrijf heeft uitgeoefend.

Inmiddels is dit beeld aanzienlijk gewijzigd. Hierbij kan, afgezien van het effect van tariefswijzigingen, worden gewezen op verschillende factoren. Onder meer is van belang dat in samenhang met de invoering van het nieuwe aanmerkelijkbelangregime het salaris van de directeur-aanmerkelijkbelanghouder wettelijk is genormeerd (art. 12a Wet LB 1964). Ook de invoering van de terbeschikkingstellingsregeling per 1 januari 2001 speelt een rol.

Voorts geldt dat per 1 januari 2010 bij overlijden de aanmerkelijkbelangclaim op in de vennootschap aanwezig beleggingsvermogen niet kan worden doorgeschoven naar de verkrijger krachtens erfrecht (art. 4.17a Wet IB 2001, zie onderdeel IB.4.8.1.C). Ook kan nog worden gewezen op de MKB-winstvrijstelling voor de IB-ondernemer (art. 3.79a Wet IB 2001).

Ondanks het feit dat al deze ontwikkelingen ongetwijfeld een bijdrage hebben geleverd aan het beoogde grotere fiscale evenwicht, blijven er niettemin belangrijke verschillen tussen het winstregime en het aanmerkelijkbelangregime bestaan, bijvoorbeeld ten aanzien van de opbouw van een oude-